

De Achille Mbembe Challenge nodigt scholieren en studenten uit een idee of oplossing te bedenken die bijdraagt aan een meer gelijkwaardige en rechtvaardige wereld voor iedereen, een eerlijkere verdeling van het recht om te ademen. Die oplossing kan van alles zijn: een podcast, een app, een kunstwerk, een ritueel, een video, een product, een campagne, een advies aan het museum of een minister, et cetera.

De centrale vraag van de wedstrijd luidt: Hoe waarborgen we het recht om te ademen voor iedereen, waar je ook leeft en wie je ook bent?

Dat ademen kun je letterlijk, maar ook figuurlijk opvatten. Het houdt ook in dat je toegang hebt tot je eigen verhalen en tradities; dat je niet verstikt wordt door andermans versie van jouw geschiedenis of technologische ontwikkeling; en dat iedereen dezelfde kans krijgt om zijn, haar of hun erfgoed te ervaren.

CASUS 2: Het Restitutiedilemma - Van wie zijn museumstukken?

Stel je voor: je gaat naar een museum en ziet prachtige voorwerpen uit Afrika, Azië of Zuid-Amerika. Maar hoe zijn die daar eigenlijk terechtgekomen? Veel van deze voorwerpen werden meegenomen tijdens de koloniale tijd, toen Nederland, België en andere Europese landen grote delen van de wereld overheersten. Soms werden ze gekocht of als geschenk gegeven, maar vaak werden ze ook gestolen of onder dwang afgepakt.

Nu vragen steeds meer landen en gemeenschappen deze voorwerpen terug. Maar is dat zo simpel? Hieronder drie voorbeelden die laten zien hoe ingewikkeld dit kan zijn.

Voorbeelden

De Benin Bronzen

In 1897 vielen Britse soldaten het koninkrijk Benin (in het huidige Nigeria) aan. Ze namen duizenden prachtige bronzen beelden en kunstwerken mee, die nu in musea over de hele wereld liggen, ook in Nederland en België.

Vergelijk het met dit scenario: stel je voor dat iemand je telefoon steelt. Jaren later zie je diezelfde telefoon in de winkel van iemand anders. Ook al heeft de huidige eigenaar de telefoon netjes gekocht, het blijft jouw gestolen telefoon. Zou jij die niet terug willen?

Nigeria vraagt al jaren om teruggave van deze kunstwerken, die voor hun cultuur en geschiedenis enorm belangrijk zijn. Sommige Europese musea zijn inmiddels begonnen met het teruggeven van deze bronzen beelden (waaronder Nederland).

De Dubois-collectie

Een ander voorbeeld is de Dubois-collectie in het museum Naturalis in Leiden. Deze verzameling bevat fossielen van de 'Java-mens', een belangrijke ontdekking voor het begrijpen van de

Achille Mbembe Challenge

Beschrijving casus

menselijke evolutie. De Nederlandse wetenschapper Eugène Dubois groef deze fossielen eind negentiende eeuw op in Indonesië, toen nog een Nederlandse kolonie.

Die fossielen zijn geen kunst of religieus voorwerp, maar hebben vooral wetenschappelijke waarde. Indonesië wil deze fossielen terug, maar er rijzen vragen: Wie kan het beste voor deze kwetsbare stukken zorgen? Waar kunnen wetenschappers er het beste onderzoek naar doen? En zijn fossielen wel vergelijkbaar met culturele voorwerpen?

Afrika-museum in Berg en Dal

Eerherstel is niet alleen een kwestie van 'houden of teruggeven'. In 2020 liep de Congolese activist Emery Mwazulu Diyabanza het Afrika Museum in Berg en Dal binnen. Hij pakte een Afrikaans beeld van zijn sokkel en zei dat hij het mee terug naar Afrika nam als protest. Is dit diefstal of een legitieme manier om aandacht te vragen voor onrecht?

Tegenwoordig zoeken we vaak naar creatieve oplossingen zoals:

- Gedeeld eigenaarschap - Het object blijft afwisselend in verschillende landen;
- Tijdelijke bruikleen - Het object reist tussen musea wereldwijd;
- Digitale kopieën - 3D-scans kunnen wereldwijd gedeeld worden;
- Samenwerking - Musea en herkomstlanden werken samen aan tentoonstellingen en onderzoek.

Vergelijk het met een gedeelde voogdij na een scheiding: ouders delen de verantwoordelijkheid voor hun kind, ook al wonen ze niet meer samen. Zo zouden landen en musea ook kunnen samenwerken als gezamenlijke hoeders van erfgoed.

Of denk aan geleende spullen: als je iets leent van een vriend maar het niet teruggeeft, blijft het dan altijd van jou? Of denk aan een erfstuk: voor jou het misschien een persoonlijke betekenis, maar voor een ander familielid vooral financiële waarde.

Wat we kunnen leren van Achille Mbembe

Mbembe heeft interessante ideeën die ons helpen om na te denken over cultuur en geschiedenis.

Volgens hem moeten we cultuur niet zien als iets dat maar van één land of groep mensen is, maar van de hele mensheid. We delen allemaal in elkaars verhalen en geschiedenis.

Dit betekent dat culturele voorwerpen zoals kunst, beelden of historische objecten eigenlijk van ons allemaal zijn. Ze vertellen het verhaal van de mensheid als geheel.

Tegelijk erkent Mbembe dat er grote schade is ontstaan toen koloniale machten culturele voorwerpen wegnamen uit andere landen.

Wanneer belangrijke culturele voorwerpen werden weggehaald, werden mensen losgekoppeld van hun eigen geschiedenis en identiteit. Stel je voor dat iemand plotseling belangrijke foto's van jouw familie zou wegnemen - dan mis je een stuk van je eigen verhaal!

Door voorwerpen weg te nemen, kregen koloniale machten controle over de vraag wiens verhalen en geschiedenis van belang zijn. Sommige verhalen werden bewaard en getoond, andere werden

Abille Mbembe Challenge

Beschrijving casus

vergeten of vernietigd. Mbembe vindt dat echte vrijheid en respect alleen mogelijk zijn als we erkennen dat alle culturen gelijkwaardig zijn. Iedereen heeft recht op zijn eigen erfgoed en verhalen.

CHALLENGE – eigen én gezamenlijk erfgoed

Ontwerpvraag

Bedenk een creatieve oplossing voor het vraagstuk van (koloniale) rofkunst. Zoek een oplossing die recht doet aan Mbembes denken en de gedeelde verantwoordelijkheid voor en erkenning van historisch onrecht.

Toelichting

Iedereen heeft recht op zijn eigen erfgoed en verhalen. Musea zitten vol met spullen die ooit werden ‘meegenomen’ uit andere landen. Nu willen landen hun erfgoed terug. Alleen: wie bepaalt van wie iets is? En hoe los je dat eerlijk op? Of, met andere woorden, hoe zorgen we dat iedereen evenveel recht op ademen heeft? Ontwerp een innovatieve actie, product, campagne of kunstwerk die het recht om te ademen voor iedereen waarborgt, terwijl je tegelijkertijd de ethische grenzen van restitutie (rofkunst) verkent.

